

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-1-63-5>
УДК 338.024.012.23:37.014.5](477)

Мишук Н.В.

асистент кафедри інформаційних систем у менеджменті,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Mishchuk Natalia

Ivan Franko National University of Lviv

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF REGULATION OF DEVELOPMENT OF EDUCATION IN UKRAINE

Визначено особливості формування ефективного організаційно-економічного механізму регулювання розвитку освіти. Розглянуто підходи вчених-економістів до сутності поняття «організаційно-економічний механізм». Запропоновано авторське визначення поняття «організаційно-економічний механізм регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні». Обґрунтовано необхідність державного регулювання розвитку освітньої сфери. Розглянуто основні принципи регулювання розвитку освіти та охарактеризовано форми регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні. Визначено методи регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні та запропоновано інструменти їх реалізації.

Ключові слова: державне регулювання, методи регулювання, організаційно-економічний механізм, принципи регулювання, форми регулювання.

Определены особенности формирования эффективного организационно-экономического механизма регулирования развития образования. Рассмотрены подходы ученых-экономистов к сущности понятия «организационно-экономический механизм». Предложено авторское определение понятия «организационно-экономический механизм регулирования развития образования в системе конкурентоспособности молодежи на рынке труда в Украине». Обоснована необходимость государственного регулирования развития образовательной сферы. Рассмотрены основные принципы регулирования развития образования и охарактеризованы формы регулирования развития образования в системе конкурентоспособности молодежи на рынке труда в Украине. Определены методы регулирования развития образования в системе конкурентоспособности молодежи на рынке труда в Украине и предложены инструменты их реализации.

Ключевые слова: государственное регулирование, методы регулирования, организационно-экономический механизм, принципы регулирования, формы регулирования.

In the conditions of modern socio-economic development of society, the importance of education in shaping the competitiveness of youth on the labor market of Ukraine is indisputable. However, the development of the educational sphere in a transformational economy requires effective regulation at the state, regional and local levels. That is why there is a need to develop theoretical and methodological foundations of new mechanisms for regulating the development of education in the system of youth competitiveness on the labor market of Ukraine. The research determines the main theoretical and methodological principles of formation of organizational and economic mechanism of regulation of education development in the system of youth competitiveness on the labor market of Ukraine. It was considered the approaches of scientists-economists to the essence of the concept "organizational-economic mechanism". It is proposed the author's definition of the concept "organizational and economic mechanism of regulation of educational development in the system of youth competitiveness on the

labor market of Ukraine". The specifics of functioning of the national educational system, which determine the directions of state policy in this sphere, are analyzed. The author outlines the main tasks of the state educational policy in Ukraine. The necessity of state regulation of the development of the national educational system is justified. It is considered the basic principles of formation of organizational and economic mechanism of regulation of educational development and characterized the forms of regulation of development of education in the system of competitiveness of youth on the labor market of Ukraine. The methods of regulation of development of education in the system of youth competitiveness on the labor market of Ukraine are determined. The author propose the instruments of the implementation of regulatory methods that provide an increase in the effectiveness of the organizational and economic mechanism of regulation of education development in the system of youth competitiveness on the labor market of Ukraine.

Keywords: *state regulation, methods of regulation, organizational and economic mechanism, principles of regulation, forms of regulation.*

Постановка проблеми. В умовах динамічного суспільного розвитку одним із визначальних чинників формування конкурентоспроможності молоді на ринку праці є освіта. Освіта як складна суспільна інституція відіграє важливу роль у житті суспільства. Від рівня її якості освітньо-професійного складника трудового потенціалу нації залежить економічне зростання кожної країни, зокрема й України.

В Україні на законодавчому рівні освіта визнається пріоритетною сферою, яка покликана сприяти культурному, духовному та соціально-економічному розвитку суспільства. Для підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні особливої уваги потребує регуляторна діяльність держави щодо сприяння розвитку освітньої системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми регулювання системи освіти виступають об'єктом дослідження багатьох науковців. Зокрема, організаційно-економічне регулювання розвитку окремих елементів освітньої системи України розглядають у своїй працях Т.Л. Шестаковська, І.Г. Карзун, Н.М. Карпенко, Н.В. Пенцова. Методологічні засади державного регулювання освіти досліджують В.П. Андрущенко, Л.І. Антошкіна, А.С. Кобець, О.А. Грішнова. Аналізу форм і методів державного регулювання вищої освіти присвятили свої праці Н.О. Борецька, С.М. Домбровська, В.Д. Філіппова.

Глобальні зміни в усіх сферах суспільного життя вимагають внесення коректив у

змістові, науково-методичні, технологічні аспекти освіти, перегляду ціннісних пріоритетів, засобів та методів управління освітньою системою, розроблення нових механізмів регулювання розвитку освіти в контексті підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні.

Мета статті полягає у визначенні основних теоретико-методологічних основ формування організаційно-економічного механізму регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ефективний механізм регулювання освіти, специфічної відтворювальної системи, що забезпечує задоволення регіональних потреб в освітніх послугах, повинен будуватися на оптимальній взаємодії різноманітних елементів. Особливої уваги потребують принципи та форми поєднання державного регулювання та саморегулювання господарюючих суб'єктів (закладів освіти), спрямованих на забезпечення неперервних відтворювальних процесів в освітній галузі.

Для визначення основних теоретико-методологічних засад формування організаційно-економічного механізму регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні варто розглянути підходи науковців до трактування поняття «організаційно-економічний механізм».

У наукових дослідженнях мають місце різні підходи до визначення сутності та змістовно-функціональних елементів організаційно-

економічного механізму, а принципи його формування базуються на конкретних завданнях управління чи регулювання.

О. Василик та О. Грішнова стверджують, що організаційно-економічний механізм – це «цілісна система елементів організаційного та економічного впливу на управлінський процес, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на об'єкт управління й яка має вхідні посилки та результуючу реакцію» [1, с. 22].

Г. Козаченко визначає організаційно-економічний механізм як «інструмент управління, що являє собою сукупність управлінських елементів і способів їх організаційної, інформаційної, мотиваційної та правової підтримки, шляхом використання яких з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується досягнення певної мети» [2, с. 109].

А.А. Малицький, досліджуючи організаційно-економічний механізм управління підприємством, зазначає, що «організаційно-економічний механізм слід розглядати як комплексну систему, що складається із системи забезпечення, функціональної та цільової систем, які містять певну сукупність організаційних і економічних важелів, які впливають на економічні й організаційні параметри системи управління підприємством із метою забезпечення ефективності управління та отримання конкурентних переваг» [3].

С.С. Савіна вважає «організаційно-економічний механізм складовою частиною господарського механізму, яка являє собою систему організаційних та економічних методів забезпечення взаємодії організаційних, виробничих, фінансово-економічних процесів на всіх рівнях управління, що сприяє збільшенню конкурентних переваг та ефективності діяльності підприємства у цілому» [4, с. 164].

Досліджуючи організаційно-економічний механізм регулювання, Н.М. Пантелєва стверджує, що це «сукупність елементів, призначених для перетворення управлінських, регулятивних і коригувальних дій органів управління на необхідні дії керованих об'єктів» [5, с. 123].

С.В. Гришук, розкриваючи сутність організаційно-економічного механізму державного

регулювання розвитку галузі, зазначає, що це система елементів (об'єктів (галузі, складників галузі) та суб'єктів галузі (держави, відповідних державних органів), інструментів (методів, способів та форм), функцій, завдань, цілей, принципів, орієнтованих на стійкий та ефективний галузевий розвиток [6, с. 123].

Можемо стверджувати, що, незважаючи на різноманітність поглядів науковців на сутність поняття «організаційно-економічний механізм», більшість із них розглядає його через призму форм і методів державного регулювання будь-яких явищ, що відбуваються у вітчизняній економіці.

Організаційно-економічний механізм регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці пропонуємо розглядати як взаємодію сукупності взаємозалежних структур (органів управління освітньою галуззю та освітніми закладами), яка базується на комплексі критеріїв, методів, принципів, функцій управління і покликана забезпечити керований інноваційний розвиток системи освіти, ефективне функціонування освітніх установ, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності молоді на ринку праці.

В умовах ринкової економіки та побудови інформаційного суспільства підвищення вимог до конкурентоспроможності населення формування організаційно-економічного механізму регулювання розвитку освіти стає найактуальнішим питанням для органів управління освітньою системою. Погоджуємося з думкою Т.Л. Шестаковської, що ефективність функціонування організаційно-економічного механізму багато в чому залежить від ступеня узгодженості економічних інтересів держави і суспільства (на макrorівні), найманих працівників, роботодавців, виконавців та управлінців (на мікрорівні) у досягненні поставлених цілей (реалізація товарів і послуг, нарощування доходів, людського капіталу, раціональне використання ресурсного складника та ін.). Узгодження (збалансованість) цих інтересів реалізується за допомогою сукупності економічних та адміністративних методів управління та їх

трансформації у відповідних механізмах для досягнення поставлених цілей [7, с. 35].

Освіта вважається специфічною галуззю соціальних послуг, функціонування якої ускладнене ще й множинністю продуктів. Їй властиві найвідоміші ринкові ознаки: суспільні блага (освітні послуги), недосконала конкуренція (домінування некомерційних установ), вплив зовнішніх чинників тощо. Однак через наявність специфічних рис освітньої галузі (невизначений ресурс часу, особлива технологія освітнього процесу, нераціональність у використанні продуктів освіти) спостерігається недостатньо розвинутий ринковий механізм регулювання, а отже, виникає потреба в державному регулюванні цієї сфери.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що основні засади організаційно-економічного механізму регулювання розвитку освіти в Україні визначено в межах нормативно-правового поля та закріплено законодавчо.

Особливостями освітньої системи, які визначають державне регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні, вважаємо: зміст освіти, що ґрунтується на її суспільно-державному характері; особливі методи правового регулювання розвитку галузі; автономію освітніх закладів; велику кількість регулюючих органів; інноваційний характер розвитку тощо.

Основні завдання державної освітньої політики полягають у формуванні та нормативно-правовому закріпленні стратегії розвитку освіти, визначенні цілей, завдань та дій, які будуть спрямовані на забезпечення розвитку системи освіти.

Органи державної влади мають змогу впливати на розвиток освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні за допомогою сукупності методів державного регулювання, створюючи сприятливі умови для розвитку галузі та маючи на меті одержання суспільно корисного результату.

Ефективний механізм регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспромож-

ності молоді на ринку праці України, який спрямований на реалізацію потреб громадян в якісній освіті, необхідно розробляти, впроваджуючи сучасні принципи державної освітньої політики (рис. 1).

Основними формами регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні, які ґрунтуються на принципах державного регулювання, вважаємо правове, адміністративне та фінансово-економічне регулювання (рис. 2).

Методи державного регулювання розвитку освіти за формою впливу на регульовану систему можна поділити на прямі й непрямі (опосередковані).

Прямі методи регулювання розвитку освітньої системи є прерогативою органів державної влади, основними інструментами реалізації яких виступають різноманітні нормативно-правові акти, державні замовлення, державні стандарти, стратегії розвитку галузі та окремих її елементів, комплексні програми розвитку тощо.

Опосередковані методи регулювання розвитку освіти базуються на ринкових законах і покликані створити сприятливі умови для розвитку всіх елементів освітньої системи, забезпечуючи реалізацію державної освітньої політики.

Основними інструментами, що забезпечують реалізацію непрямих методів регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні, вважаємо:

- прогнозування структури спеціальності відповідно до вимог ринку праці;
- сприяння працевлаштуванню випускників (механізм працевлаштування випускників);
- оцінку відповідності компетенцій випускників вимогам ринку праці;
- механізм комерціалізації наукових розробок;
- формування системи менеджменту якості освітніх послуг;
- механізм співробітництва суб'єктів підприємницької діяльності із закладами вищої освіти.

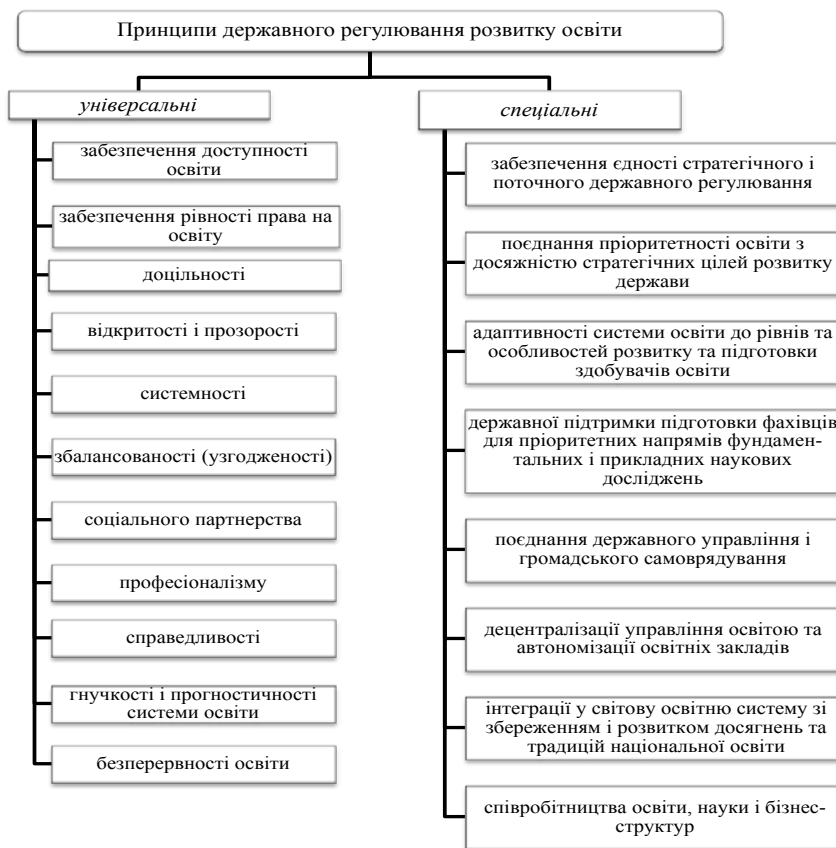

Рис. 1. Основні принципи регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [8, с. 64; 9, с. 161]

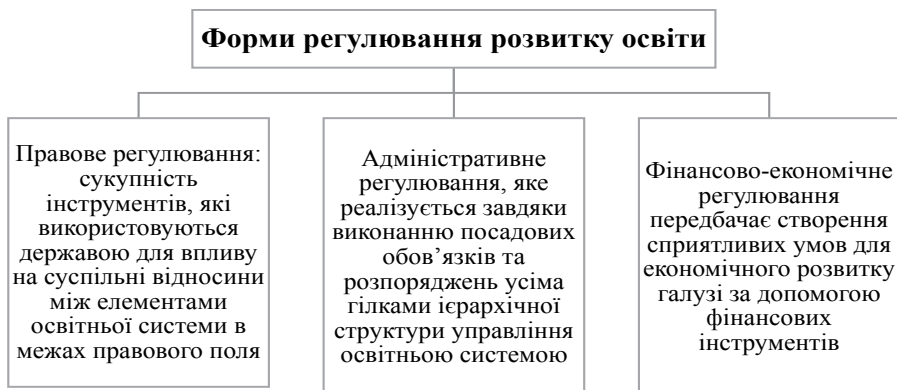

Рис. 2. Основні форми регулювання розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні

Джерело: розроблено автором

Варто зазначити, що розроблення конкретних моделей та механізмів регулювання розвитку освіти в Україні повинне відбуватися з урахуванням регіональних особливостей ринку освітніх послуг та ринку праці.

Висновки. Реалізація стратегії розвитку освіти в системі конкурентоспроможності молоді на ринку праці в Україні можлива лише за умови розроблення та впровадження

ефективного організаційно-економічного механізму, який повинен визначатися сукупністю державних пріоритетів, охоплювати організаційні форми і методи впливу на економічні відносини в освітній галузі. Сприятимуть розвитку освіти й зростання ролі управління на регіональному рівні, а також використання і підвищення освітнього потенціалу країни.

Список використаних джерел:

1. Грішнова О.А., Василик О.В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Економіка»*. 2008. Вип. 6. С. 22–27.
2. Козаченко Г.В. Організаційно-економічний механізм як інструмент управління підприємством. *Економіка. Менеджмент. Підприємство*. 2003. № 11. С. 107–111.
3. Савіна С.С. Організаційно-економічний механізм управління підприємством молочної промисловості. *Збірник наукових праць ВНАУ. Серія «Економічні науки»*. 2012. № 3(69). Т. 2. С. 162–167. URL : <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/770.pdf> (дата звернення: 23.01.2019).
4. Малицький А.А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність та структура. URL : <http://intkonf.org/malitskiy-aa-organizatsiyno-ekonomichniy-mehanizm-upravlinnya-pidpriemstvom-sutnist-ta-struktura/> (дата звернення: 18.01.2019).
5. Пантелєєва Н.М. Організаційно-економічний механізм управління інноваціями банківської системи. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1(16). С. 123–128. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VUbsNbU_2013_1_25 (дата звернення: 25.01.2019).
6. Гришук С.В. Сутність організаційно-економічного механізму державного регулювання галузі. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 121–129. URL : http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/19.pdf (дата звернення: 24.01.2019).
7. Шестаковська Т.Л. Концептуальні засади функціонування організаційно-економічного механізму розвитку національної системи освіти. *Науковий вісник Полісся*. 2015. № 1(1). С. 34–41. URL : http://journals.uran.ua/nvp_chntu/article/view/47466/43548 (дата звернення: 14.01.2019).
8. Лопушняк Г.С., Рибчанська Х.В. Вища освіта України: державне регулювання та перспективи розвитку : монографія. Львів : Ліга Прес, 2018. 283 с.
9. Губерська Н.Л. Мета, завдання та принципи державної політики у сфері вищої освіти. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 3. Т. 2. С. 158–162. URL : http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo03/part_2/33.pdf (дата звернення: 11.01.2019).